

UCHWAŁA

10 kwietnia 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Adam Doliwa (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Ewa Stefańska

SSN Piotr Telusiewicz

na posiedzeniu niejawnym 10 kwietnia 2025 r. w Warszawie

w sprawie z powództwa A. spółki akcyjnej w W.

przeciwko A. J.

o zapłatę,

na skutek przedstawienia przez Sąd Rejonowy w Dzierżoniowie

postanowieniem z 23 października 2024 r., I Cz 18/22,

zagadnienia prawnego:

Czy w przypadku przyznania na rzecz adwokata z urzędu od Skarbu Państwa części żądanych kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej stronie procesu konieczne jest odrębne orzekanie o oddaleniu wniosku o przyznanie tych kosztów w pozostałym zakresie?

podjął uchwałę:

W razie przyznania od Skarbu Państwa adwokatowi z urzędu na jego wniosek kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej stronie procesu jedynie w części, sąd oddala ten wniosek w pozostałym zakresie.

Ewa Stefańska

Adam Doliwa

Piotr Telusiewicz

[dr]

UZASADNIENIE

Postanowieniem z 23 października 2024 r. Sąd Rejonowy w Dzierżoniowie, w sprawie z powództwa A. spółki akcyjnej w Warszawie przeciwko A. J. o zapłatę, na skutek zażalenia adwokata I. K., ustanowionej z urzędu pełnomocnikiem pozwanej, na postanowienie Sądu Rejonowego w Dzierżoniowie z 29 grudnia 2021 r., przedstawił Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia przytoczone wyżej zagadnienie prawne.

Sąd pytający wskazał, że na mocy postanowienia Sądu Rejonowego w Dzierżoniowie z 14 października 2020 r. ustanowiono dla pozwanej A. B. pełnomocnika z urzędu, a 4 listopada 2020 r. wyznaczono tym pełnomocnikiem adwokata I. K. W pismach procesowych z 31 grudnia 2020 r. i 15 listopada 2021 r. adwokat I. K. wniosła o zasądzenie na jej rzecz kosztów nieopłaconej pomocy prawnej według norm przepisanych w wysokości stawki maksymalnej wynoszącej 150% podstawy, zważywszy na stopień skomplikowania sprawy oraz nakład pracy, a także oświadczyła, że żądane koszty nie zostały opłacone w całości ani w żadnej części. Z kolei w zażaleniu z 18 sierpnia 2021 r. wystąpiła o przyznanie na jej rzecz kosztów nieopłaconej pomocy prawnej w postępowaniu zażaleniowym według norm przepisanych i również oświadczyła, że wskazane koszty nie zostały opłacone w całości ani w żadnej części.

Postanowieniem z 29 grudnia 2021 r. Sąd Rejonowy w Dzierżoniowie przyznał od Skarbu Państwa - Sądu Rejonowego w Dzierżoniowie na rzecz adwokata I. K. 3690 zł wraz z podatkiem od towarów i usług tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej pozwanej A. B. z urzędu, co stanowiło 100% podstawy.

Adwokat I. K. 3 stycznia 2022 r. złożyła wniosek o sporządzenie i doręczenie jej uzasadnienia tego postanowienia. W piśmie z 30 maja 2022 r., doręczonym 2 czerwca 2022 r., prezes Sądu Rejonowego w Dzierżoniowie zawiadomił adwokata I. K., że sporządzenie uzasadnienia postanowienia Sądu Rejonowego w Dzierżoniowie z 29 grudnia 2021 r. jest niemożliwe z uwagi na długotrwałą nieobecność sędziego wydającego to postanowienie oraz pouczył, że termin do wniesienia środka zaskarżenia biegnie od dnia doręczenia tego zawiadomienia.

Adwokat I. K. 3 czerwca 2022 r. zażaleniem zaskarżyła w całości postanowienie Sądu Rejonowego w Dzierżoniowie z 29 grudnia 2021 r. i wniosła o jego zmianę przez podwyższenie należnych jej kosztów za postępowania główne i zażaleniowe, przyjmując za kwoty bazowe dla dalszych wyliczeń stawki jak dla pełnomocnika z wyboru, z uwzględnieniem podwyższenia do 150% stawki bazowej i o należny podatek VAT. Sąd w składzie wyznaczonym do rozpoznania tego zażalenia uznał, że w związku z tym środkiem odwoławczym powstało budzące poważne wątpliwości zagadnienie prawne, które przedstawił w pytaniu prawnym sformułowanym w sentencji postanowienia z 23 października 2024 r.

Uzasadniając występowanie tych wątpliwości, Sąd *meriti* wskazał, że pełnomocnik z urzędu wyraźnie wystąpiła o przyznanie na jej rzecz od Skarbu Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej według norm przepisanych w wysokości stawki maksymalnej wynoszącej 150% opłaty. W zaskarżonym orzeczeniu Sąd zasądził 3690 zł tych kosztów. Oznaczało to, że przyznano opłatę w minimalnej wysokości i nie podwyższono jej do 150%. Tym samym nie uwzględniono w całości żądania pełnomocnika z urzędu o przyznanie kosztów nieopłaconej pomocy prawnej, a jednocześnie nie rozstrzygnięto o oddaleniu wniosku w tym zakresie. Tymczasem, co podkreślił Sąd pytający, na gruncie procedury cywilnej podstawową przesłankę środka odwoławczego stanowi istnienie zwalczanego orzeczenia. Oznacza to, że orzeczenie może być zaskarżone tylko w takiej części, w jakiej istnieje, czy to w postaci pozytywnej, czy to w negatywnej. W praktyce sądowej wskazana przesłanka nie jest spełniona z reguły wtedy, gdy skarżący, mimo że sąd nie rozstrzygnął o całości żądania, objął zaskarżeniem tę część żądania, o której sąd nie orzekł. Wniesienie środka odwoławczego w takim przypadku jest niedopuszczalne ze względu na brak substratu zaskarżenia, jednakże możliwe jest skorzystanie z przewidzianego w art. 351 § 1 k.p.c. uprawnienia do żądania uzupełnienia orzeczenia.

W uzasadnieniu postanowienia z 23 października 2024 r. Sądu Rejonowego w Dzierżoniowie zwrócono uwagę, że w orzecznictwie dopuszczono odstępstwa od tej reguły, przyjmując w pewnych szczególnych wypadkach, iż brak rozstrzygnięcia odnośnie do części roszczenia oznacza *implicite* jego oddalenie w tym zakresie, co w konsekwencji skutkuje możliwością jego zaskarżenia w tej części. Takie wyjątki

dotyczą jednak tylko dwóch przypadków. Po pierwsze spraw o świadczenia z ubezpieczenia społecznego, po drugie postanowień w przedmiocie zwrotu kosztów procesu.

Sąd pytający w powyższym kontekście zauważył, że w orzecznictwie przywołuje się szereg racji przemawiających za wprowadzeniem tego drugiego wyjątku. Przede wszystkim wskazuje się na prostotę procesową takiego rozwiązania oraz podkreśla się, że zapobiega ono sytuacji, w której od jednego rozstrzygnięcia przysługują stronie do wyboru dwa środki procesowe, tj. wniosek o jego uzupełnienie albo zażalenie. Powołuje się także argument, że strony nie zawsze składają przejrzyste i jednoznaczne wnioski w przedmiocie kosztów procesu, określające dokładnie ich wysokość i wskazujące ich elementy składowe, lecz często odwołują się jedynie do spisu kosztów, taryf lub „norm przepisanych”. Orzecznictwo w tym zakresie powołuje się też na skomplikowane zasady rządzące rozliczaniem kosztów procesu, które przewidują między innymi możliwość ich stosunkowego rozdzielenia albo zastosowania zasady słuszności lub zasady zawinienia, co powoduje, że do czasu sporządzenia pisemnego uzasadnienia orzeczenia o kosztach nie jest jasne, jaki był zakres rozstrzygnięcia w stosunku do żądania, i którą z dyrektyw orzekania o kosztach sąd zastosował. Jako kolejny argument uzasadniający omawiany wyjątek przytacza się też regulację zawartą w art. 109 § 2 zd. 2 k.p.c., w myśl której przy ustalaniu wysokości kosztów poniesionych przez stronę reprezentowaną przez pełnomocnika będącego adwokatem, radcą prawnym lub rzecznikiem patentowym, sąd bierze pod uwagę niezbędny nakład pracy pełnomocnika oraz czynności podjęte przez niego w sprawie, w tym czynności podjęte w celu polubownego rozwiązania sporu, również przed wniesieniem pozwu, a także charakter sprawy i wkład pełnomocnika w przyczynienie się do jej wyjaśnienia i rozstrzygnięcia, co dodatkowo może utrudniać ocenę w zakresie zupełności orzeczenia o kosztach. Wreszcie podkreśla się, że nie należą do rzadkości przypadki, w których sąd rozstrzyga o kosztach procesu z urzędu (art. 109 § 1 zd. 2 k.p.c.) i wówczas orzeka tylko o tych kosztach, które zasądza, a w takiej sytuacji brak orzeczenia negatywnego uniemożliwiłby wniesienie zażalenia z powodu braku substratu zaskarżenia, choć strona może zasadnie twierdzić, że należą się jej koszty w większej wysokości.

Sąd *meriti* zauważył jednocześnie, że wskazany wyżej wyjątek, oparty na założeniu, iż brak rozstrzygnięcia odnośnie do części roszczenia oznacza *implicite* jego oddalenie w tym zakresie, co w konsekwencji skutkuje możliwością jego zaskarżenia w tej części, nie może być odnoszony wprost do orzeczenia o przyznaniu od Skarbu Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej stronie procesu z urzędu, albowiem nie jest to rozstrzygnięcie w przedmiocie kosztów procesu. Świadczenie pomocy prawnej z urzędu jest bowiem działaniem dla dobra publicznego, umożliwiającym realizację w postępowaniu cywilnym zasady równości i prawa do sądu. Obowiązek pokrycia tych kosztów, spoczywający na Skarbie Państwa, ma charakter publicznoprawny i nie jest obowiązkiem pokrycia kosztów procesu w rozumieniu przepisów k.p.c. dotyczących tych kosztów. W takiej sytuacji rozstrzygnięcie sądu o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej stronie z urzędu nie jest orzeczeniem w przedmiocie kosztów procesu.

W ocenie Sądu pytającego można jednak dostrzec pewne podobieństwo pomiędzy postanowieniem o kosztach procesu a rozstrzygnięciem w przedmiocie zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej stronie z urzędu, co przemawiałoby za rozszerzeniem także na to ostateczne postanowienie zasady, że brak orzeczenia co do części żądania przyznania tych kosztów oznacza *implicite* jego oddalenie w tym zakresie. Zdaniem Sądu *meriti* stosowanie tej konstrukcji procesowej również w przypadku kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej stronie z urzędu skutkowałoby uproszczeniem orzekania w tym przedmiocie. Prowadziłoby bowiem do koncentracji uwagi sądu na ustaleniu wysokości tych kosztów na podstawie kryteriów określonych w obowiązujących obecnie rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 maja 2024 roku w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa albo jednostki samorządu terytorialnego kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (Dz.U. z 2024 r., poz. 763) i rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 maja 2024 roku w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa albo jednostki samorządu terytorialnego kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu (Dz. U. z 2024 r., poz. 764), a nie na treści żądania pełnomocnika z urzędu w tym przedmiocie. Byłoby to szczególnie istotne w przypadku braku precyzyjnego

sformułowania takiego wniosku, a przy tym uwzględniałoby uznaniowy charakter tego rozstrzygnięcia.

Jednocześnie, jak zauważył Sąd *meriti*, stosowanie analizowanego rozwiązania do postanowień w przedmiocie kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu wykluczy konkurencyjność dwóch środków procesowych, czyli zażalenia i wniosku o uzupełnienie postanowienia. Doprowadzi bowiem do sytuacji, że takie orzeczenia, nawet niepełne, będą mogły być zwalczane wyłącznie w drodze wniesienia środka odwoławczego.

Sąd pytający trafnie podkreślił, że rozwiązanie to nie sprawdzałoby się jednak w wypadku zbyt ogólnej treści wniosku o przyznanie kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu, nie pozwalającej precyzyjnie określić, w jakiej wysokości jest ono żądane, co zdarza się w praktyce sądowej. W takiej sytuacji trudno bowiem dokonać oceny odnośnie do zupełności orzeczenia o tych kosztach.

Z drugiej strony, zdaniem Sądu *meriti*, można sformułować wiele istotnych argumentów przeciwko powyższemu stanowisku. Przede wszystkim konstrukcja procesowa oparta na założeniu, że brak rozstrzygnięcia odnośnie do części roszczenia oznacza *implicite* jego oddalenie w tym zakresie i umożliwia jego zaskarżenie w tej części, jest wyjątkiem od zasady, iż istnienie substratu zaskarżenia stanowi przesłankę dopuszczalności środka odwoławczego. Wyjątków zaś nie można interpretować rozszerzająco, co jest szczególnie istotne w przypadku, gdy ich podstawę stanowi praktyka sądowa, a nie przepisy prawa. W związku z tym Sąd Rejonowy zauważył, że objęcie takim wyjątkiem postanowień w przedmiocie przyznania kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu będzie stanowiło przejaw wykładni rozszerzającej. Równocześnie też będzie uzasadniało zastosowanie tego wyjątku dodatkowo do orzeczeń w przedmiocie wynagrodzenia kuratora albo biegłego, które oparte są na podobnym stosunku publicznoprawnym. W efekcie doprowadzi do znacznego ograniczenia zasady, że podstawową przesłanką dopuszczalności zaskarżenia jest istnienie zwalczanego orzeczenia, co może godzić w spójność systemu prawa procesowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 390 § 1 zd. 1 k.p.c., jeżeli przy rozpoznawaniu apelacji powstanie zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości, sąd może przedstawić to zagadnienie do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu, odraczając rozpoznanie sprawy. Stosownie zaś do art. 397 § 3 k.p.c. do postępowania toczącego się na skutek zażalenia stosuje się odpowiednio przepisy o postępowaniu apelacyjnym.

W niniejszej sprawie pytanie prawne Sądowi Najwyższemu na zasadzie art. 390 k.p.c. przedstawił Sąd Rejonowy w Dzierżoniowie, rozpoznający zażalenie na postanowienie Sądu pierwszej instancji o przyznaniu pełnomocnikowi z urzędu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej.

Złożenie zażalenia było wynikiem tego, że w postanowieniu nie uwzględniono całości sprecyzowanego żądania pełnomocnika z urzędu o przyznanie kosztów nieopłaconej pomocy prawnej, a jednocześnie nie oddalono tego wniosku w pozostałym, kwestionowanym zakresie. Przedmiotem zaskarżenia w zażaleniu była także niezasądzona część tych kosztów, i to na tym tle powstało zagadnienie prawne dopuszczalności takiego zażalenia, zwłaszcza wobec rysujących się wątpliwości co do istnienia substratu zaskarżenia.

W ogólnym ujęciu problem sformułowany w pytaniu prawnym Sądu Rejonowego w Dzierżoniowie związany jest z zupełnością wszelkich rozstrzygnięć „kosztowych” w ramach procedury cywilnej. Przedstawione przez Sąd pytające zagadnienie bazuje na rozbieżnościach w judykaturze, których wyrazem z jednej strony jest uchwała Sądu Najwyższego z 11 grudnia 1972 r., III PZP 14/72 (OSNC 1972, nr 12, poz. 215), a także uchwała Sądu Najwyższego z 30 listopada 2011 r., III CZP 69/11 (OSNC 2012, nr 4, poz. 48), z drugiej strony zaś uchwała Sądu Najwyższego z 8 października 2024 r., III CZP 23/24 (OSNC 2025, nr 4, poz. 43).

W świetle art. 325 k.p.c. sentencja wyroku powinna zawierać w szczególności rozstrzygnięcie o żądaniach stron, co rozumieć należy w ten sposób, że *tenor* sentencji orzeczenia powinien odnosić się do całości żądania; jeśli zatem sąd uwzględnia jedynie w części powództwo, w pozostałym zakresie powinien je oddalić. W każdym orzeczeniu kończącym sprawę w instancji sąd rozstrzyga o kosztach procesu (art. 108 k.p.c.). Jeżeli w toku postępowania sąd nie

orzekł o obowiązku poniesienia kosztów sądowych lub orzeczeniem nie objął całej kwoty należnej z tego tytułu, postanowienie w tym przedmiocie wydaje sąd, przed którym sprawa toczyła się w pierwszej instancji (art. 108¹ k.p.c.). Zgodnie z art. 351 k.p.c. strona może w ciągu dwóch tygodni od ogłoszenia wyroku, a gdy doręczenie wyroku następuje z urzędu – od jego doręczenia, zgłosić wniosek o uzupełnienie wyroku, jeżeli sąd nie orzekł o całości żądania, o natychmiastowej wykonalności, albo nie zamieścił w wyroku dodatkowego orzeczenia, które według przepisów ustawy powinien był zamieścić z urzędu. Orzeczenie uzupełniające wyrok zapada w postaci wyroku, chyba że uzupełnienie dotyczy wyłącznie kosztów lub natychmiastowej wykonalności.

Zgodnie z art. 29 ust. 1 ustawy z dnia 26 maja 1982 r. Prawo o adwokaturze (Dz. U. z 2024 r., poz. 1564), koszty nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu ponosi Skarb Państwa albo jednostka samorządu terytorialnego, jeżeli przepis szczególny tak stanowi. Szczegółowe zasady ponoszenia kosztów, o których mowa, z uwzględnieniem sposobu ustalania tych kosztów, wydatków stanowiących podstawę ich ustalania oraz maksymalnej wysokości opłat za udzieloną pomoc, określa aktualnie rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 maja 2024 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa albo jednostki samorządu terytorialnego kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (Dz. U. z 2024 r., poz. 763).

Należy zwrócić uwagę, że z uwagi na charakter obowiązku pokrycia kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez pełnomocnika z urzędu, spoczywający na Skarbie Państwa, analizowane zagadnienie jest analogiczne do problemu stanowiącego przedmiot uchwały Sądu Najwyższego z 8 października 2024 r., III CZP 23/24, dotyczącej rozstrzygnięcia o wniosku kuratora o przyznaniu mu wynagrodzenia od Skarbu Państwa. W uzasadnieniu uchwały z 8 października 2024 r., III CZP 23/24 powołano się także na uchwałę Sądu Najwyższego z 30 listopada 2011 r., III CZP 69/11, dotyczącą rozstrzygnięcia o wniosku o przyznanie kosztów procesu, w której wyjaśniono, że w razie nieuwzględnienia wniosku o przyznanie kosztów procesu w całości zbędne jest orzekanie o oddaleniu tego wniosku w pozostałej części. Z kolei w uzasadnieniu uchwały z 30 listopada 2011 r., III CZP 69/11, przypomniano, że pod wpływem uchwały Sądu Najwyższego

z 11 lipca 1972 r., III PZP 14/72, w praktyce sądowej ukształtował się pogląd, iż orzeczenie o kosztach procesu uwzględniające tylko część żądanych kosztów i niezawierające rozstrzygnięcia o reszcie żądania oznacza *implicite* oddalenie tego żądania w pozostałej części (zob. również np. postanowienie SN z 15 kwietnia 2008 r., V CZ 139/07). Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały z 8 października 2024 r., III CZP 23/24, zauważył, że w uchwale z 30 listopada 2011 r., III CZP 69/11, mimo odmiennego jednak rozstrzygnięcia, trafnie wskazano, że dopuszczalność zażalenia na orzeczenie o kosztach skierowane przeciwko rozstrzygnięciu, które nie zostało wysłowione w sentencji, a jego istnienie wynika jedynie z domniemania, jest wyraźnie sprzeczna z zasadą, zgodnie z którą środek odwoławczy jest niedopuszczalny, jeżeli nie ma substratu zaskarżenia. W konsekwencji orzeczenie niezawierające rozstrzygnięcia o całości żądania dotyczącego wynagrodzenia jest niepełne i wymaga uzupełnienia wówczas, gdy sąd nie rozstrzygnął o oddaleniu dalszej części wniosku.

Sąd Najwyższy w składzie, który wydał niniejszą uchwałę, podziela stanowisko wyrażone w uzasadnieniu prawnym uchwały z 8 października 2024 r., III CZP 23/24, dlatego uznaje, że należy odwołać się do zasadniczych argumentów, które legły u jej podstaw.

Nieuzasadniony jest pogląd, jakoby w przypadku takim, jak określony w rozstrzyganym pytaniu prawnym, sąd *implicite* orzekał o oddaleniu nieuwzględnionej części kosztów nieopłaconej pomocy prawej udzielonej przez pełnomocnika z urzędu albo wynagrodzenia kuratora. Substratem zaskarżenia może być bowiem tylko rozstrzygnięcie sądu istniejące procesowo, a zatem wprost wyrażone w sentencji orzeczenia. Istnienie podlegającego zaskarżeniu substratu rozstrzygnięcia nie może być traktowane jako wynikające w istocie z jego braku (co stanowi sprzeczność logiczną), a ponadto wymóg rozstrzygania o oddaleniu nieuwzględnionej części kosztów nie może być traktowany jako nadmierna komplikacja dla sądu orzekającego. Nie można też uznać za przekonujące odwołania się do utrwalonej praktyki orzeczniczej, skoro ta nie odpowiadała w analizowanym zakresie wymaganiom systemowym i ustrojowym. W konsekwencji nie można zasadnie zakładać, jakoby w orzeczeniu uwzględniającym częściowo żądanie pokrycia kosztów nieopłaconej pomocy prawej

udzielonej przez pełnomocnika z urzędu tkwiło jednocześnie rozstrzygnięcie o oddaleniu pozostałej części tego żądania. Orzeczenie obejmujące rozstrzygnięcie o przyznaniu kosztów pełnomocnikowi z urzędu, tak jak wynagrodzenia kuratorowi, powinno w każdym przypadku być zupełne (kompletne), tj. rozstrzygać o całości tego żądania.

Sąd Najwyższy podkreśla, że, przy uwzględnieniu zasady pierwszeństwa wykładni literalnej (zob. uchwałę SN z 21 stycznia 2016 r., III SZP 4/15, OSNP 2016, nr 8, poz. 110; wyrok SN z 11 grudnia 2019 r., V CSK 420/18), nie jest możliwe odstępianie od oddalenia kosztów pomocy prawnej w pozostałej nieuwzględnionej części. W szczególności z art. 108, art. 108¹, art. 325 k.p.c. nie wynika, aby było możliwe odstępianie od zasady orzekania o zgłoszonym żądaniu, w tym, upraszczając, odstępianie od negatywnego albo pozytywnego – ale jednak – wypowiedziania się o zgłoszonym żądaniu. W związku z tym, w świetle standardu normatywnego, określonego przywołanymi przepisami, rozpoznać należy każde z żądań i w każdej części. Pomijanie w sposób dorozumiany określonego żądania w części oddalającej orzeczenia jest wyjątkiem, a wyjątków nie dość, że nie wyklada się rozszerzająco, to jeszcze do zastosowania wyjątku musi być wyraźna podstawa prawna, której w analizowanym przypadku nie ma.

Zasada zupełności orzeczenia wydanego wskutek żądania strony lub uczestnika wynika z konstytucyjnej zasady prawa do sądu (art. 45 ust. 1 w zw. z art. 176 ust. 1 Konstytucji). Strona lub uczestnik postępowania, względnie inny podmiot, któremu przysługuje uprawnienie do uzyskania odpowiedniego świadczenia na mocy konstytucyjnego orzeczenia sądu, nie mogą być postawieni w sytuacji konieczności poszukiwania zakresu rozstrzygnięcia podlegającego zaskarżeniu - wówczas, gdy takiego rozstrzygnięcia sąd w istocie nie wydał. Zainteresowany nie może być zatem zdany na ryzyko nieprawidłowego określenia zakresu zaskarżenia, a z taką sytuacją mielibyśmy do czynienia, gdy podmiot taki musiałby formułować zażalenie przez odwołanie się do rozstrzygnięcia pozytywnego o jej żądaniu. Sformułowanie w sentencji rozstrzygnięcia o żądaniach stron nie może stwarzać wątpliwości co do treści wyroku i musi umożliwiać jego wykonanie (art. 325 k.p.c.; zob. wyrok SN z 16 lutego 2012 r., III CSK 201/11, OSNC-ZD 2013, nr C, poz. 50). Należy podkreślić, że od tak rozumianej

konstytucyjnej zasady prawa do sądu nie można odstąpić (m.in.) w procedurze cywilnej, zwłaszcza w przypadku, gdy nie ma wyraźnej ku temu podstawy prawnej. Do tego, w kontekście zasady państwa demokratycznego, prawnego i sprawiedliwego (art. 2 Konstytucji), w procedurze cywilnej adresat normy prawnej nie może tkwić w sytuacji dotkniętej niepewnością prawną.

Do postanowień, w tym dotyczących zasądzenia kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez pełnomocnika z urzędu, tak jak i wynagrodzenia na rzecz kuratora, stosuje się odpowiednio przepisy o wyrokach (art. 361 k.p.c.). Zgodnie zaś z art. 325 k.p.c. sentencja wyroku powinna zawierać wymienienie sądu, sędziów, protokolanta oraz prokuratora, jeżeli brał udział w sprawie, datę i miejsce rozpoznania sprawy i wydania wyroku, wymienienie stron i oznaczenie przedmiotu sprawy oraz rozstrzygnięcie sądu o żądaniach stron. Przepis ten nie może być interpretowany inaczej, niż tylko jako wyznaczający kompetencję sądu do rozstrzygnięcia o całości żądań stron (o ile nie zachodzą wyjątki przewidziane w przepisach szczególnych). Tym samym, *lege non distinguente*, należy przyjąć, że nie ma podstaw do zaniechania przez sąd rozstrzygnięcia w sentencji orzeczenia w przedmiocie wniosku w pełnym zakresie, w szczególności zaś przyjęcia, iż rozstrzygnięcie negatoryjne (tj. oddalające) wynikać ma rzekomo *implicite* z treści rozstrzygnięcia pozytywnego.

Należy ponownie podkreślić, że zasada zupełności orzeczenia może doznawać wyjątków jedynie w przypadkach określonych wprost w ustawie, a zatem nie może być ograniczana przez odwołanie do utrwalonej, lecz wadliwej praktyki, czy też pragmatyki, które nie stanowią źródła prawa. Nie jest bowiem rolą sądów zastępowanie ustawodawcy i - w istocie przez stosowanie wyjątków od zasad ustawowych - kreowanie norm nieistniejących w odpowiednich przepisach. Taka praktyka narusza zasadę legalizmu oraz trójpodziału władz, odnoszące się nie tylko do wyznaczenia ram dopuszczalnego działania władzy ustawodawczej i wykonawczej, lecz także władzy sądowniczej.

W ślad za stanowiskiem Sądu Najwyższego wyrażonym w uzasadnieniu uchwały z 8 października 2024 r., III CZP 23/24 należy też zaznaczyć, że niedopuszczalność wkraczania sądu w zakres kompetencji prawodawcy wynika już

z faktu, iż w przeciwieństwie do organów uczestniczących w procesie legislacyjnym (Sejmu, Senatu oraz Prezydenta RP) sądy nie dysponują bezpośrednią, w świetle art. 2 i 4 Konstytucji, legitymacją demokratyczną, ani ich status w tym zakresie nie podlega okresowej demokratycznej weryfikacji, a tylko to skutkuje możliwością kształtowania w imieniu społeczeństwa ram systemu prawnego Rzeczypospolitej Polskiej. Sądy są w orzekaniu związane ustawą zarówno w znaczeniu pozytywnym, jak i negatywnym. Oznacza to, że nie mogą z jednej strony kreować nieistniejących norm, choćby tylko dla ich zastosowania w konkretnej rozpoznawanej sprawie, z drugiej zaś nie mogą pomijać regulacji ustawowych, które nie zostały w odpowiednim trybie zniesione (przede wszystkim przez ustawodawcę, albo wskutek orzeczenia negatoryjnego Trybunału Konstytucyjnego). Założenie przeciwne prowadziłoby do uznania, że sądy dysponują kompetencją prawodawczą na równi z legislaturą, co jest tezą niedopuszczalną i nieznajdującą uzasadnienia w obowiązujących normach rangi konstytucyjnej.

W konsekwencji, skoro z art. 325 w zw. z art. 351 k.p.c. wynika jednoznaczna, ściśle określona formuła sentencji, a zatem wyznaczona jest tym samym kompetencja sądu, to nie można wbrew treści normy prawnej poszukiwać rozwiązania alternatywnego, w dodatku przeczącego logicznemu założeniu o tym, że rozstrzygając o części roszczenia (uprawnienia), sąd w istocie jednocześnie orzekł o całości. Wreszcie podkreślić należy, że nie można uznać za przekonujący argumentu, jakoby wadliwa, ale utrwalona praktyka orzecznicza przemawiała przeciwko jej zmianie. Przeciwnie, wadliwa praktyka, choćby utrwalona, powinna być zaniechana. Również z tego względu Sąd Najwyższy wydając niniejszą uchwałę przyłączył się do poglądu wyrażonego w uchwale z 8 października 2024 r., III CZP 23/24. Należy bowiem przed funkcjonalnym, ukształtowanym w praktyce, przyznać pierwszeństwo przedstawionemu wyżej dogmatycznemu wzorcowi rozstrzygania o przyznawaniu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej pełnomocnikowi z urzędu. Taki dogmatyczny, oparty na przepisach prawnych wzorzec, nakazuje orzekanie o całości wniosku, a więc o uwzględnieniu żądania, a jeżeli nie jest ono uwzględniane w całości, także o jego oddaleniu w pozostałej części.

Podsumowując, argumenty mające źródło w metodzie funkcjonalnej, wsparte dotychczasową praktyką orzeczniczą, muszą ustąpić i zejść na dalszy plan wobec argumentów normatywnych, mających także wsparcie aksjologiczne, wynikające z zasad i wartości konstytucyjnych. Innymi słowy racje, które dotąd powoływano jako przemawiające za możliwością pomijania w oddalającej części orzeczenia żądania kosztowego, już to z uwagi na sprawność postępowania, łatwość zrozumienia orzeczenia przez zawodowych pełnomocników (z uprzednim obowiązkiem prawidłowego sformułowania takiego żądania), zasady logiki, które rządzą rozumieniem takiego „niepełnego” i dorozumianego żądania, ustąpić muszą pola racjom ważniejszym, w tym przypadku wynikającym z podstaw prawnych orzekania o kosztach, których wykładnia literalna nie pozwala na odmienne ich rozumienie, a także – i wręcz niejako ponad nimi – racjom mającym charakter konstytucyjnoprawny.

Pewność stosowania prawa oraz wymóg jednoznacznego i zupełnego orzeczenia o zgłoszonych żądaniach przemawiają za stanowiskiem, zgodnie z którym w przypadku przyznania na rzecz adwokata z urzędu od Skarbu Państwa części żądanych kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej stronie procesu konieczne jest odrębne orzekanie o oddaleniu wniosku o przyznanie tych kosztów w pozostałym zakresie.

Z tych względów Sąd Najwyższy podjął uchwałę o treści jak w sentencji.

Adam Doliwa

Ewa Stefańska

Piotr Telusiewicz

[dr]

[r.g.]